

חליבה בשבת והצלת החלב

מסכת שבת צה.

תנו רבנן: החולב... שגג בשבת - חייב חטאת דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים: אחד זה ואחד זה אינו אלא משום שבות.

רמב"ם הלכות שבת ח':

הסוחט את הפירות להוציא מימיהן חייב משום מפרק. ואינו חייב עד שיהיה במשקין שסחט כגרוגרת, ואין חייבים מן התורה אלא על דריכת זיתים וענבים בלבד, ומותר לסחוט אשכול של ענבים לתוך האוכל, שמשקה הבא לאוכל אוכל הוא ונמצא כמפרק אוכל מאוכל, אבל אם סחט לכלי שאין בו אוכל הרי זה דורך וחייב, והחולב לתוך האוכל או היונק בפיו פטור ואינו חייב עד שיחלוב לתוך הכלי.

שולחן ערוך אורח חיים שכ"ח

(לד) לא תקל אשה חלב מדדיה לתוך הכוס או לתוך הקדרה, ותיניק את בנה. (לה) מותר לאשה לקלח מהחלב כדי שיאחוז התינוק הדד ויניק.

משנה ברורה שם

(קיא) ותיניק וכו' – משום מפרק:

פרי מגדים אורח חיים אשל אברהם סימן שכח ס"ק מא

עיין לבוש [סעיף לה] ועולת שבת [ס"ק לט] משמע להקל. ולחלוב לקערה הוה מלאכה דין תורה. מפרק ממש, ואסור בחולה אין סכנה.

ביאור הלכה שם

ותניק את בנה – עיין בפמ"ג דלחלוב מאדם לתוך כלי יש בו איסור דאורייתא משום מפרק ואסור בשביל חולה שאין בו סכנה אם לא ע"י א"י. וכן מוכח מדעת כמה ראשונים [עיין בשה"צ] ולינק בפה מאשה משום רפואה משמע בתו"ש דיש בזה איסור דאורייתא דלא דמי ליונק מהבהמה דבאשה אין דרך לחלוב כ"א לינק ולדידי צ"ע בזה:

לבוש אורח חיים סימן שכח סעיף לד

לא תיקל אשה חלב מדדיה לתוך הכוס או לתוך הקדירה ותניק את בנה, דהוי מפרק, ומלאכה שצריכה לגופה היא כיון שמכנסת לתוך הכוס או הקדירה.

שולחן ערוך אורח חיים ש"ל

(ח) נולד לח', או ספק בן ז' בן ח', שלא גמרו שערו וצפרניו, אסור לטלטלו, אבל אמו שוחה עליו ומיניקתו מפני צער החלב שמצערה; וכן היא בעצמה יכולה להוציא בידה החלב המצער אותה.

משנה ברורה שם

(לב) להוציא בידה – על הארץ דאין זה כדרך מפרק כיון שהולך לאיבוד. ועוד דהוי מלאכה שאצ"ל דפטור ומשום צערא ל"ג כמו מפיס מורסא:

שער הציון סימן שכח

(פא) שבלי הלקט. ועיין בתוספות שבת דסבירא לה דהוא מלאכה הצריכה לגופא, אם כן צריך טעמא על מה התיירו בזה, ומה שמשמע מהתוספות שבת דלחלוב מאדם אפילו לתוך כלי לא הוי כי אם מפרק כלאחר יד, דגבי אדם אין דרך רק לינק, ודלא כלבוש ליתא, עיין בשבת קל"ה תוספות דיבור המתחיל מפני הסכנה. ובפרי מגדים

ראיתי שכתב דכוונת השולחן ערוך הוא לחלוב על גבי קרקע ויראה התינוק, אבל עיינתי בשבלי הלקט עצמו שכתב בהדיא לתוך פי התינוק, ואולי שהוא משום שהוא בכלל סכנה אם לא יניק, ועם כל זה צריך עיון:

שו"ת הר צבי אורח חיים א סימן רא

בגדרי הא דסתם תינוק מסוכן הוא אצל חלב ואם מותר חליבה מאשה לתוך אוכל.
 ע"ד האשה המינקת שתינוקה אינו יכול לינוק את כל החלב הנמצא ומפסיק ביניקתו, אי שרי בשבת לחלוב ממנה לתוך הכלי שיהא מוכן לתינוק אחרי שעה או שתיים.
 הנה לדעתי אם כבר ינק כדי חיותו ושוב אין סכנה נוגע לו אין סברא להתיר לחלוב לתוך הכלי אלא על הארץ שהולך לאיבוד כמבואר בשו"ע (סימן שכח סעיף לד).

ומה שאומר כבו' בשם גדול אחד שהשיב בפשיטות דשרי לחלוב לתוך הכלי בטענה שאמרו סתם תינוק מסוכן הוא אצל חלב, ועפ"י דברי המ"מ הידוע לענין חולה מסוכן שעושין לו כל מה שרגילין לעשות בחול אעפ"י שאין בו סכנה במניעת הדבר ההוא וכו' - איברא שבגמ' יבמות (דף קיד) איתא שם: יונק תינוק והולך מעובדת כוכבים ומבהמה טמאה ואין חוששין כיונק שקץ... קתני מיהא אין חוששין כיונק שקץ, התם משום סכנה. אי הכי גדול נמי, גדול בעי אומדנא, קטן נמי ליבעי אומדנא, אמר רב הונא בריה דרב יהושע סתם תינוק מסוכן הוא אצל חלב, עכ"ל הגמרא. ולענ"ד זה שאמרו בגמרא סתם תינוק מסוכן הוא אצל חלב - אין הכוונה לסכנה מבחינת חולה מסוכן ולומר שאצל חלב התינוק תמיד דינו כחולה שיש בו סכנה, ולגבי חלב לאכילת תינוק הותרו כל האיסורין כמו לחולה שיש בו סכנה, אלא הכוונה היא לבחינה של סכנת חוסר מזון, לאמור שסתם תינוק יניקת החלב הוא מזונו וחיותו, ובמקום שאין מינקת ישראלית ואם לא ינק ממינקת כותית ישאר בלא הנקה לגמרי, הרי בודאי יש סכנה בדבר וא"צ לזה אומדנא, אבל בנ"ד שכבר אכל כדי חיותו ושוב אין סכנה נוגע לו ודאי אין היתר לחלוב לתוך הכלי, שאין בפה שם סכנה בכלל.

שו"ת שבט הלוי חלק ז סימן צט

איברא כבר כתבתי בשבט הלוי שם דבזה"ז דרגיל מאד דאשה מקלחת ע"י משאבה לתוך הכוס ומשקה לתינוק ונעשה כדבר ההוא וא"כ גם התו"ש יודה דהדר הו"ל מלאכה דאורייתא, איברא לענין לקלח על הדד עדיין מחלוקת התו"ש נגד מג"א במקומה, ועיין בס' תה"ל ס' שכ"ח ס"ק נ"ט פקפק הרבה על שיטת התו"ש בזה.

מסכת סנהדרין עז.

אמר רבא: כפתו ומת ברעב - פטור. ואמר רבא: כפתו בחמה ומת, בצינה ומת - חייב. סוף חמה לבא, סוף צינה לבא - פטור.

מסכת סנהדרין עז.

אמר רב פפא: האי מאן דכפתיה לחבריה ואשקיל עליה בידקא דמיא - גירי דידיה הוא, ומיחייב. הני מילי - בכח ראשון, אבל בכח שני - גרמא בעלמא הוא.

מסכת שבת דף קכ:

מדקתני סיפא: רבי יוסי אוסר בכלי חרס חדשים מלאים מים שאינן יכולים לקבל את האור והן מתבקעין ומכבין את הדליקה - מכלל דתנא קמא שרי.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שלד

(כב) תיבה שאחז בה האור, יכול לפרוס עור של גדי מצדה האחר שלא תשרף; ועושים מחיצה בכל הכלים להפסיק בין הדליקה, אפילו כלי חרס חדשים מלאים מים שודאי יתבקעו כשתגיע להם הדליקה, דגרם כיבוי מותר. הגה: במקום פסידא (מרדכי פרק כ"כ).

שולחן ערוך אורח חיים רנ"ב

(ה) ומתיר ליתת חטים לתוך רחים של מים, סמוך לחשכה.

מגן אברהם שם ס"ק כ

... אפי' נותן הישראל להרחיים בשבת ליכא חיוב חטאת עד שיטחון ברחיים של יד

אבן העוזר אורח חיים סימן שכח

ועל כן קיימא לן בחושן משפט סימן קנ"ה סעיף ל"ד בזורה גורנו ורוח מוליך המוץ ומזיק חבירו, פטור, שהרוח הוא שהולך ע"ש. הרי אף דלענין היזק פטור אפילו הכי בשבת הוי מלאכה לחיוב, וא"כ בהעמיד בהמת חבירו על גבי קמת חבירו דחייב לענין היזק כמזיק בידיים, קל וחומר דלהוי מלאכה בשבת. ועל כרחק צ"ל דלענין נזיקין הכל תלוי אי ברי הזיקא אי לא. לכן בהעמיד בהמתו על גבי קמת חבירו חייב משום דברי הזיקא, ובזורה ורוח מסייעתו פטור, אבל בשבת הכל תלוי במלאכת מחשבת. על כן בזורה ורוח מסייעתו דמחשבתו לברר מתוכו הפסולת ונעשית מחשבתו, אף שהרוח מסייעתו חייב דהא נעשית המלאכה על ידו,

ומזה ראייה דלטחון חטים ברחיים של מים בשבת אף שהמים טוחנין אף על פי כן אסור ליתן חטים לתוך הרחיים מן התורה, דהא אפילו בנזקין כי האי גוונא בזרק של חבירו לרחיים וניזק חייב, דהוי כזורק לתוך האש, וק"ו בשבת. וזה לא כמ"א סימן רנ"ב [ס"ק כ] שכתב שם דלא אסור רק מדרבנן וע"ש. זה אינו. דלכולי עלמא חייב מדאורייתא כטוחן ממש, מידי דהוי אזורה ורוח מסייעתו דמלאכת מחשבת אסרה תורה, קל וחומר בנותן לרחיים דאפילו בנזקין חייב כדפרישית.

חזון איש אורח חיים סימן לח

ג) אבל משום גרם בישול ליכא בהעמדה בתנור צונן שסוף חום לבוא דגרמא לא אסרה תורה בכל מלאכות כדאמר ק"ך ב' וזה נקרא גרמא כדין קודר בכלי כרס חדשים וכנותן מים לקב ניצוצות וכדאמר סנהדרין ע"ז א' לענין רציחה, ונראה דגם איסור דרבנן ליכא דלא דמי לנתינת מים לקבל ניצוצות דהכא עדיין חסר כח החשמל לגמרי והשעון עדיין לית לי' כח הפתיחה ולא חמיר מקלי חרס חדשים וכש"כ לפי' תו' דגם מים לקבל ניצוצות אינו אלא משים חשש דלמא יכבה בשעת קירוב המיס והכא לא שייך חשש זה. ומיהו למש"כ המרדכי פ' כ"כ בשם רבנו יואל דלא התירו גרם כיבוי אלא במקום הפסד וכן פסק הרמ"א ס' של"ד סכ"ב הכי נמי בכל מלאכות אסור גרמא בלא הפסד ד) ונראה לפ"ז דמותר להלביש הצנור על דדי הפרה שסוף תנועת החשמל לבוא ע"י פתיחת השעין ותהא תנועה זו חולבת את הפרה שאין זו אלא גרמא מהגרמות המותרות וכן מותר להלביש אח הצנור בזמן תנועת החשמל כשהחלב הולך לאיבוד אבל אסור להלביש בשעת התנועה והחלב נחלב תוך הכלי שלבישה זו אינה גרמא אלא מלאכה ממש כיון דבכח ראשון נעשה החליבה וכה"ג חייב על רציחה ג"כ.

בעקבי הצאן סימן ז

ג. ומעתה יש דמנהג פשוט הוא אצלנו שמעמידים נרות עלעקטרי על שעון של שבת והם נדלקים מאליהם בשבת והכל נהנים מהם ומעולם לא שמענו מי שיאסור ליהנות מאור הנרות מטעם מלאכה שנעשית מאליה אכן בפשוטו ה' נראה לומר בזה ראין זה דוגמא של מלאכה שנעשית מאליה בשבת אלא דכאן חשיבא כמלאכה שנעשית ע"י ישראל בערב שבת דודאי שרי ליהנות ממנה...

... ואין לומר כפשטות לשון האחרונים דכל שמתהווה המלאכה לאחר זמן מיקריא גרמא ולא חשיבא מלאכה אלא במתהווה תומ"י כזורה ורוח מסייעתו, דבמדליק את הנר בע"ש הרי המלאכה מתקיימת לאח"ז ואף שמה ייסד הנמק"י דחשיב כאילו הוא עשה את הכל מבעו"י בע"ש וכדברינו למעלה ואין דנים את זה כמלאכה שנעשית מאליה הרי להדיא דכל כה"ג לא חשיב כגרמא

ד. ובהגדרת ענין זה שמעתי מכב' רבנו ז"ל דאם הכח האחר פועל באותה שעה ממש שהאדם עושה את פעולתו שלו או שעכ"פ מתחיל הכח האחר לפעול תומ"י עם גמר פעולתו שלו אז שפיר מצורפת כל העשייה אליו ומיקרי הוא בעל המעשה אך במקרה שהכח האחר איננו מתחיל לפעול עד לאח"ז עד לאחר גמר הפעולה שלו או מיקרי גרמא

ומה"ט ה' חלוק רבנו ז"ל על כמה מהקולות שהמציאו אחדים מרבני זמננו שיחיו בעיני גרמא במלאכת שבת וטען שכשיש שעון שבת המכוון מבעו"י ובא אחד לערוך בו איזה שינוי ביום השבת בכדי שתתהווה איזו מלאכה לאח"ז

שאינן לדונן כגרימא אלא כמלאכה דאורייתא מדין כח אחר מ"ב מאחר שכח העלעקטרי כבר פועל בשעון זה בשעה שערך הוא את תיקונו שלו
יב. אך לגבי מלאכת שבת די"ל דלדעת כמה ראשונים וכמה פוסקים לא בעינן כלל כח גברא אלא סגי במעשה האדם א"כ גדר גרימא דשרי מה"ת בשבת לא יהיה שייך אלא היכא דחסר מכל וכל מעשה האדם.

The Power of Shabbos (Rabbi Chaim Jachter), pp 40-41

Before concluding this section on grama, it should be noted that Rav Yosef Dov Soloveitchik did not subscribe to the Chazon Ish's application of the *sof chama lavo* principle..... However, one could counter that in the classic cases, the natural forces moving the sun are extant when the action is performed, just as the electricity moving the timer is present at the time when one acts. Accordingly, it would be accurate to say that the timer itself parallels the classic sun rather than the electricity driving the timer. The electricity parallels the natural forces that "drive" the sun.